

INHOUD

Woord vooraf

15

EERSTE AFDELING

I. PREHISTORIE EN ROMEINSE TIJD

A. Prehistorie 19

1. De methoden van de archeologie - 2. Indeling - 3. De eerste bewoners - 4. Het Mesolithicum - 5. De eerste landbouwers - 6. De Hunebedbouwers - 7. De bekervolken - 8. De Bronstijd - 9. De IJzertijd - 10. De terpen.

B. De Romeinse tijd 26

1. De verovering - 2. Latere veldtochten - 3. De opstand van de Bataven (69-70) - 4. Militaire en burgerlijke organisatie - 5. Wegen en nederzettingen - 6. Het economische leven - 7. Godsdienst - 8. Het verval van de Romeinse macht.

II. VOLKSVERHUIZING EN KERSTENING

A. Het probleem van de taalgrens 35

1. Vroegere oplossingen - 2. De Franken - 3. Mogelijke verklaring voor het ontstaan van de taalgrens.

B. De volksverhuizing in het noorden 38

1. De Friezen - 2. De Saksen - 3. De Merowingen.

C. De kerstening 39

1. De Frankische evangeliepredikers - 2. Willibrord - 3. Bonifatius - 4. Definitieve bekering.

III. DE KAROLINGEN

A. Politieke geschiedenis (751-925) 44

1. De Karolingische veroveringen - 2. De rijksdelingen - 3. De laatste Karolingers.

B. Instellingen	46
1. Lokaal bestuur - 2. Rechtspraak - 3. De Kerk - 4. Immunititeit.	
C. De agrarische maatschappij	50
1. Het grootgrondbezit - 2. De agrarische techniek - 3. Ontginningen.	
IV. FRIESE HANDEL EN NOORMANNEN	
A. De handel van Groter-Friesland	52
1. Algemene condities - 2. Handelswaar en handelswegen - 3. De continuïteit van de Friese handel.	
B. Steden	54
1. Continuïteit met Romeinse vestigingen - 2. Handelsnederzettingen - 3. De Maasstreek.	
C. De invallen van de Noormannen	56
1. Eerste plunderingen - 2. Vestigingen van de Noormannen - 3. Het grote Noormannenleger (879-885) - 4. De laatste invallen.	
V. DE BAND MET HET DUITSE RIJK	
A. Het probleem	60
B. Het hertogdom Lotharingen	61
1. Geen stamhertogdom - 2. De politiek van Otto I inzake Lotharingen - 3. Het Ottoonse stelsel en de rijksbisschoppen - 4. De hertogen uit het huis der Ardennen - 5. Het einde van het hertogdom Neder-Lotharingen - 6. De investituurstrijd.	
C. De Hohenstaufen	66
1. Frederik Barbarossa - 2. De conflicten van 1197-1214 - 3. Frederik II - 4. Het koningschap van Willem van Holland.	
D. De late middeleeuwen	70
1. Geringe betekenis van de latere Duitse keizers in de Nederlanden - 2. Invloed van Engeland en Frankrijk - 3. De Bourgondiërs - 4. Opkomst van een nationaal gevoel.	

VI. VLAANDEREN TOT 1384

A. Vlaanderen tot de opkomst van de burgerijen (1128) 77
 1. Ontstaan van het vorstendom - 2. Bloeitijd onder Arnulf de Grote (918-965) - 3. Herstel in de elfde eeuw - 4. Robrecht de Fries - 5. De crisis van 1127-1128.

B. De tijd van de steden (1128-1305) 82
 1. Het huis van de Elzas (1128-1191) - 2. De invloed van Frankrijk - 3. De strijd tussen Avesnes en Dampierres - 4. De Vlaamse steden in de dertiende eeuw - 5. Vlaanderens vrijheidsstrijd (1297-1305).

C. De sociale woelingen in de veertiende eeuw 88
 1. De opstand in Kust-Vlaanderen (1323-1328) - 2. Jacob van Artevelde - 3. Handel en industrie in de veertiende eeuw - 4. Filips van Artevelde.

VII. BRABANT TOT 1430

A. Groei 94
 1. Oorsprong van het graafschap Leuven - 2. Verlening van de hertogstitel - 3. De Brabantse steden in de twaalfde eeuw - 4. Oorlog tegen Holland en Gelre (1202-1203) - 5. De troonstrijd in Duitsland (1197-1214).

B. Consolidatie 98
 1. Organisatie van het hertogdom - 2. Brabant als leider in de Lage Landen - 3. Jan I (1267-1294) - 4. Limburg - 5. De Limburgse successie-oorlog (1283-1288).

C. Onder de schaduw van Frankrijk en Bourgondië 102
 1. Het charter van Kortenberg - 2. Franse intriges - 3. De Blijde Inkomste - 4. De Brabantse successie-oorlog (1356-1357) - 5. Het binnendringen van de Bourgondiërs - 6. De Brabantse Bourgondiërs.

VIII. HOLLAND EN ZEELAND TOT 1433

A. Overschaduwd door Utrecht 109

1. Oorsprong - 2. Vlaams tussenspel - 3. De slag aan de Merwede - 4. Strijd met Utrecht en het Rijk - 5. Het graafschap 'Holland'.

B. Uitgroei tot landsheerlijkheid 113

1. Laatste manifestaties van het rijksgezag - 2. Economische ontwikkeling - 3. De Loonse oorlog - 4. Brabantse invloed - 5. Floris v - 6. Floris door de edelen vermoord.

C. Het Henegouwse Huis 119

1. De Avesnes aan de macht - 2. Willem III (1304-1337), de eerste onder de graven - 3. De ridder der ere.

D. Het Beierse huis 122

1. 'Hoe d' eerste partijen in Holland quamen' - 2. De dolle hertog - 3. Albrecht als graaf - 4. Willem VI - 5. Jacoba en Jan van Beieren - 6. Jacoba en Filips de Goede.

IX. HET BISDOM UTRECHT TOT 1457

A. Tot het concordaat van Worms. 128

1. Na de Noormannen - 2. Het wereldlijk overheidsgezag - 3. De laatste rijksbisschoppen - 4. De investituurstrijd.

B. Onder de invloed van de wereldlijke vorsten 131

1. De nieuwe methode om bisschoppen te kiezen - 2. Beginnende invloed van de naburige heren - 3. Overgeleverd aan Gelre en Holland - 4. Edelen en steden - 5. De overige steden - 6. De kerkelijke instellingen: de kloosters - 7. De kerkelijke instellingen: de helpers van de bisschop.

C. Herstel in de late middeleeuwen 137

1. Jan van Arkel - 2. De standenstaat - 3. Frederik van Blankenheim - 4. Het Utrechtse schisma.

X. GELRE TOT 1473

A. Gelre als graafschap 142

1. De oorsprong - 2. Opkomst in de dertiende eeuw - 3. De Limburgse successie-oorlog en zijn gevolgen.

B. Partijtwisten in de veertiende eeuw 145

1. Gelre aan de vooravond van de Honderdjarige Oorlog -
2. Hekerens en Bronkhorsten - 3. De slag bij Baesweiler -
4. Eerste botsing met de Bourgondiërs.

C. Het verzet tegen Bourgondië 149

1. De Staten van Gelre - 2. Hertog Arnold - 3. De eerste inlijving bij Bourgondië.

XI. DE FRIESE LANDEN

A. De verwerving van de Friese vrijheid 153

1. De zeven Zeelanden - 2. West-Friesland - 3. Stad en Ommelanden - 4. Het Staatsgezag in midden-Friesland in de twaalfde eeuw.

B. De Friese vrijheid 156

1. De grondslag van de Friese vrijheid - 2. Bestuur en rechtspraak - 3. Het verbond van de Upstalbeam - 4. Hoofdelingen.

C. Vreemde invallers 159

1. De Hollandse invloed - 2. Schieringers en Vetkopers - 3. De stad Groningen en de Oostfriese heren - 4. De Bourgondiërs en Friesland - 5. Albrecht van Saksen.

XII. PROVINCIËS LIMBURG, LOON EN DE WAALSE GEWESTEN

A. Limburgse graafschappen en heerlijkheden 164

1. Opper-Gelre - 2. Maastricht - 3. De Landen van Overmaze -
4. Het graafschap Loon - 5. De overige Limburgse heerlijkheden.

B. De Waalse gewesten 168

1. Luik: het grondgebied - 2. Luik: sociale woelingen tot de vrede van Fexhe - 3. Luik: na de vrede van Fexhe - 4. Henegouwen - 5. Namen - 6. Luxemburg.

XIII. HET PLATTELAND

- A. Standen en heerlijkheden 175
1. Heerlijkheden - 2. Standen - 3. Ontbinding van het hofstelsel -
4. Agrarische techniek - 5. Tienden - 6. Marken.
- B. Bevolkingsgroei en haar gevolgen 180
1. Demografische evolutie - 2. Ontginningen - 3. Ontginning
van het moer - 4. De Oostduitse kolonisatie - 5. Dijkbouw en
waterschappen.
- C. Nieuwe vormen op het platteland 184
1. Demografische evolutie na 1300 - 2. Pacht - 3. Rente - 4.
Nieuwe technieken - 5. Nieuwe gewassen - 6. Platteland dienst-
baar aan de stad.

XIV. HANDEL EN NIJVERHEID; DE STEDEN

- A. De post-Karolingische steden 188
1. De Maaslandse steden - 2. Maaslandse handel en nijverheid -
3. De Fries-Utrechtse handel - 4. De vroegste steden van het
noorden.
- B. Vlaanderen 190
1. De Vlaamse steden - 2. De Vlaamse actieve handel - 3. De
Vlaamse passieve handel.
- C. Jongere economische landschappen en stedengroepen 192
1. De grafelijke stad - 2. Brabants economische ontwikkeling -
3. De IJselsteden - 4. De visvangst - 5. De Hollandse en
Zeeuwse steden.
- D. De techniek van handel en nijverheid 197
1. De ambachtsgilden - 2. Stedelijke politiek - 3. Stedelijke in-
komsten - 4. Joden en Lombarden.

XV. DE CULTUUR

- A. Godsdienst en godsdienstige geschriften 200
1. Het onderwijs - 2. Filosofie en theologie - 3. De mystiek -
4. De Moderne Devotie.

B. De letterkunde	204
1. Latijnse geschriften - 2. Ridderlijke geschriften - 3. Burgerlijke letterkunde - 4. Het drama.	

C. De kunst	207
1. Romaanse kunst - 2. Gotiek - 3. Schilderkunst.	

DERDE AFDELING

XVI. HET BINNENDRINGEN VAN DE BOURGONDIËRS; FILIPS DE GOEDE

A. De eerste Bourgondiërs	213
1. Filips de Stoute als graaf van Vlaanderen - 2. De verwerving van Brabant en Limburg - 3. De Bourgondische staat - 4. Jan Zonder Vrees.	

B. Filips van Bourgondië; oorlog (1419-1439)	216
1. Het Engelse bondgenootschap - 2. Verwerving van de Nederlandse gewesten - 3. Filips' politieke doel - 4. De Orde van het Gulden Vlies. - 5. De vrede van Atrecht (1435).	

C. Filips van Bourgondië; vrede (1439-1467)	220
1. Plannen voor een koninkrijk - 2. De Gentse opstand van 1451-1453; de gewesten na 1439 - 3. Kruistochtplannen - 4. De Bourgondische staatsinstellingen - 5. Eerste moeilijkheden door Lodewijk XI - 6. De Staten-Generaal.	

XVII. DE CRISIS VAN DE BOURGONDISCHE MACHT

A. Karel de Stoute	225
1. Bourgondische landen los van Frankrijk - 2. Voorbarige centralisatie - 3. De toestand van de gewesten onder Karel de Stoute - 4. De débâcle (1473-1477).	

B. Maria van Bourgondië en Maximiliaans eerste regentschap	229
1. Verdediging tegen Frankrijk - 2. Hoekse reactie in het noorden - 3. Maximiliaans eerste regentschap (1482-1494). - 4. Maximiliaans Habsburgse politiek (1486-1494) - 5. Laatste partijtwisten in het noorden.	

C. Filips de Schone (1494-1506) en Maximiliaans tweede regentschap (1506-1515) 234

1. Filips de Schone - 2. Maximiliaans tweede regentschap - 3. De Gelderse oorlogen.

XVIII. KAREL V

A. Heer der Nederlanden 238

1. De Nederlanden in de Habsburgse politiek - 2. Margaretha van Savoye landvoogdes (1517-1530) - 3. Maria van Hongarije landvoogdes (1531-1555).

B. De strijd met Karel van Gelre en de verwerving van het Noordoosten 241

1. Friesland - 2. De overdracht van het wereldlijk gezag in Neder- en Oversticht - 3. Karel van Gelre - 4. De overdracht van Groningen en Drente - 5. Het verdrag van Venlo (1543).

C. De instellingen 245

1. De hervorming van 1531 - 2. De Bourgondische kreits (1548) - 3. De Pragmatieke Sanctie.

XIX. OPKOMST VAN HET HANDELSKAPITALISME

A. Antwerpen 248

1. De opkomst - 2. Het vertrek van de buitenlandse kooplieden uit Brugge - 3. De buitenlandse naties te Antwerpen - 4. Antwerpen als wereldhaven - 5. Antwerpen als financieel centrum.

B. Het economisch leven in de rest der Nederlanden 252

1. Textielindustrie - 2. Holland - 3. De oostelijke gewesten - 4. De visvangst - 5. Het platteland.

XX. DE NIEUWE LEER IN KUNST, WETENSCHAP EN GODSDIENST

A. De kunsten 257

1. De Vlaamse primitieven - 2. De renaissance in het zuiden - 3. De schilderkunst in het noorden - 4. Muziek.

B. Wetenschap en literatuur	260
1. Het humanisme - 2. Erasmus (1469-1536) - 3. De letterkunde in de volkstaal - 4. Wetenschap.	
C. De godsdienst	264
1. De toestand van het Nederlandse katholicisme aan de vooravond van de hervorming - 2. Het lutheranisme - 3. De sacramentariërs - 4. De wederdopers - 5. Het calvinisme - 6. De repressie.	
STAMBOMEN	269
1. Brabant	269
2. Vlaanderen	271
3. Holland - Zeeland - Henegouwen	273
4. Gelre	275
KORTE BOEKENLIJST	293
JAARTALLENLIJST	276
REGISTER	295

REGISTER

- Aalst 33, 186
Aanbidding van het
Lam 257, 259
Aarschot 95
aartsdiakenen 136
Acco 83
accynzen 198
Ada, gravin v. Holland
115, 167
Adagia 261
Adalbert, Sint- 42
Adalbold, bisschop v.
Utrecht 64, 130, 201
Adela 142
Adolf II van Holstein
183
Adolf van Berg 101,
150
Adolf v. Egmond, her-
tog van Gelre 152,
230
Adolf van Kleef-Ra-
venstein 232
Adolf van der Mark,
bisschop van Luik
170
Adolf van Nassau, kei-
zer van Duitsland
101
Adriaan Boeiensz. 235
Agricola, Rudolf 260
Ailbertus 166
Aire 83, 84
Aken 44, 58, 66, 101,
148, 203
Alanus van Rijssel 201
Albert van Ouwater
259
Albrecht, graaf v. Hol-
land 124, 125, 140,
159, 160, 205
Albrecht de Beer,
markgraaf v. Bran-
denburg 183
Albrecht I van Habs-
burg, keizer v. Duits-
land 70
Albrecht van Saksen
162, 163, 233, 234
Alcuin 43
Aldgis 41
Aldus Manutius 263
Aleid van Poelgeest
125
Alexander de Grote
225
Alfons van Castilië,
Rooms-koning 70,
99
Alfred (koning van
Wessex) 58
Alkmaar 117, 153,
193, 234
Allaert Beilinc 128
Allodium 176
Alpertus van Metz 204
Altena 99
Altmark 182
Amand, Sint-, abdij
78
Amandus 40
ambacht (of deel) 157
ambachtsgilden 86,
91, 134, 169, 187,
191, 194, 197
Ambiorix 27
Amer 39
Amerland, wet van 52
Amersfoort 135, 196
Amiens 103
Anna Bijs 262
Amstelland 117, 135
Amsterdam 120, 124,
135, 183, 191, 196,
208, 237, 254, 266
anabaptisten 240, 266
Andernach 62, 114
Andries van Kuik,
bisschop v. Utrecht
132
Ane, slag bij - 133,
139, 179, 182
Angelsaksen 42, 52
Annales Rodenses 166
Ansfried, bisschop v.
Utrecht 129, 154,
168
Anti-Claudianus 201
Antiochië 114
Antoon, hertog v. Bra-
bant 107, 127, 150,
174, 214-217
Antwerpen 31, 55, 57,
63, 65, 78, 92, 95-98,
103-107, 191-194,
198, 199, 207, 214,
215, 227, 232, 235,
238, 246-254, 263-
265
Appingedam 244
Aragon 252
Ardennen 44, 173
Arentsburg 30
Argonauten 218
Aristoteles 201, 202
Arkel, heren van 125,
150
Arkelse oorlog 125,
140
Armagnacs 149, 215,
216
Arminius 28
Arnhem 144, 147, 150,
203
Arnold van Egmond,
hertog van Gelre
150-152
Arnoud van Horn,
bisschop v. Utrecht
139, 170
Arnulf, koning van
Oost-Francië 46,
59, 109
Arnulf van Gent, graaf
v. Holland 110
Arnulf I de Grote,
graaf v. Vlaanderen
77, 78, 80, 109, 110
Arnulf II, graaf v.
Vlaanderen 78
Artois 72, 213, 215,
223, 231, 233, 239,
246
asege (wet-zegger) 48
Asselt 58
Asti 199
Ath, verdrag van -
105, 213
Athis-sur-Orge, vrede
van - 88, 89
Atrecht 40, 56, 77, 80,
82, 190, 218, 219, 231
Attis 33
Atuatuci 26
Audiëntie 215
Augsburg 71, 246
Augustinus 202, 204
Augustus, Rom. keizer
27
augustijnen 136
Aurich 157
Austrasië 39
Averen 52, 56
Averroist 202
Avesnes en Dampier-
res 84 e.v., 117,
119 e.v., 171
Avignon 90, 137
Awans en Waroux
170
Azincourt, slag bij -
107, 216
Baafs-abdij, Sint 40,
77, 80, 181, 190
Baesweiler, slag bij
106, 148
Bahr 143
Balderik, bisschop v.
Utrecht 59-63, 129,
130
Balderik, graaf in Oost
Nederland 142
baljuw 82, 93, 98, 121,
234
banalités 175
Bandkeramiker 22
Bannerheren 143
banrechten 175, 176
Barcelona 252
Barend van Orley 253,
258
Bartholomeuskerk te
Luik 207
Bataven 27-33, 36
Bataven, eiland der 29,
30, 32
Bavay 30, 31, 171
Bavo, St. - te Haarlem
208
Bazel 263
-, concilie van 140
Béarn 72
Beatrix v. Toscane 65
Bedford, regent v.
Hendrik VI v. Lan-
caster 216
begijnen 203
Beieren 61, 153
bekervolken 23
Belgae 26
Belgica (secunda) 30
benden van ordonnan-
tie 226
Benedictus 49, 136
Berengarius, graaf in
de Lommegouw 172
Berg 143, 147, 244
Bergen 233
Bergen-op-Zoom 234,
248
Bernard van Clairvaux
136
Bernold, bisschop v.
Utrecht 130
Berthout Willem, bis-
schop v. Utrecht
120, 135
besthoofd of keurmede
175
Betuwe (Batua) 36, 47,
143
beurs 192, 251, 254
Bevelanden 112, 115
bevolkingsdaling
184
bevolkingsdichtheid
51, 85
bevolkingsgroei 180
Biesbosch 187
Birka 52
birri 32
bisschopskeuze 131-
133, 136, 169, 264
Blijde Inkomste 104,
139, 229
bloedban 175
Bloemkamp 160
Bloemaerdinne 202
boekhouden 251
boerderij, Friese 26
Boëthius 201
Bogaers 32
Bohemen 71, 103, 106,
173
Bolsward 162
Bonenfant 218
Bonifatius 42
Boorne, slag aan de -
42
Bordeaux 191
Borgloon 167
botting 48
Boudewijn, bisschop v.
Utrecht 132
Boudewijn met de IJze-
ren Arm, graaf v.
Vlaanderen 58, 77
Boudewijn II, graaf v.
Vlaanderen 77
Boudewijn IV, graaf v.
Vlaanderen 78, 79,
81, 110
Boudewijn v. graaf v.
Vlaanderen 78, 79,
83, 171-173
Boudewijn VI, graaf v.
Vlaanderen 79,
172
Boudewijn IX, graaf v.
Vlaanderen 83
Boudewijn, valse 84
Boulogne 31, 32, 35,
37, 52, 55, 56, 223
Bourgneuf 192, 250
Bourgondië 71, 213,
228-230, 233, 238,
245
Bourgondische kreits
71, 246, 247
Bourguignons en Ar-
magnacs 149, 174,
216
Bouts, Dirk 258
Bouvines, slag bij
68, 84, 97, 98, 116
Brabant 40, 47, 67, 71,
72, 86, 94-108, 115,
116, 142-150, 161,
165-168, 170, 174,
175, 179, 184, 186,
192-194, 202, 213,
214, 217, 220, 222,
228, 229, 232, 246,
247, 262
Brabantse Jeesten 101
Breda 96, 124, 259
Bremen 254
Bretagne 72
Breughel, Pieter 258
Brinno 29
Broeders des Gemeenen
Levens 201, 261
Broeders en Zusters
van de Vrije Geest
202
Broeke, Keno ten 161
Bronkhorst(en) 143,
146-148
bronstijdpark 20, 24
Brouwershaven, slag
bij 128
Brouwershavense Gat
234
Bruteren 36
Brugge 40, 55, 79, 81,
86, 87, 89, 91-93,
114, 118, 124, 191-
194, 196, 198, 199,
213, 215, 219, 221,
223, 232, 249, 250,
262
Brugse Metten 87
Brully, Pierre 266
Brun, aartsbisschop v.
Keulen 62, 94
Bruningerode 94, 169
Bruno van Brunswijk,
graaf in Friesland
153
Brunonen 153-155
Brussel 94, 96, 98, 102,
105, 108, 127, 193,
202, 207, 222, 227,
229, 233, 239, 253,
265
Bubo 42
buitenpoort 198
Busleyden Hiëronymus
261

- Cadzand, vrede van - 233
Caesar, Gaius Julius 26, 27, 225, 259
Calais 192, 219, 228
Calfvel 215, 219
Calvinisme 266
Calvijn 266, 267
Campo Basso 226
Canninefaten 27, 29
Castilië 235
Castra Vetera 27-30
Catalaunische velden 37
Celtic fields 26
centuriatio 32
Cerialis 29, 30
Chamaven 39
Champagne 72, 83, 86, 89, 92, 191
Champmol 208, 214
Charolais 246
chartes-lois 181
Chattuariërs 39
Chaucer 205
Childbert II 39
Chrétien de Troyes 205
christendom 40-43, 129, 131
Christiaan II, koning v. Denemarken 240
Chrodegang van Metz 49
Cirkse, Edzard 162
cisterciënzers 136, 155, 160, 181, 183, 207
Civilis, Julius 29, 30
civitas 30, 47, 55
-, Canninefatum 30
-, Cugernorum 30
-, Menapiorum 30
Classicus 29
Claudius, Rom. keizer 28
Clemens VII, paus 243
Clodio 36
Clovis 37-40
Cluny 80, 113
Cobham Eleonora 127, 128
Coevorden 132, 133, 140, 244
college der XXII te Luik 170
college der XXXIX te Gent 86 e.v.
Collegium Trilingue 260
Colet 261
communisme, agrarisch 26, 180
Commynes 218, 225
Compagnies 148
Compègne 217
Condroz 50
Confoederatio cum principibus ecclesiasticis 68
Coninc, Pieter de 87
Constantijn de Grote, Rom. keizer 34
Constantinopel 52, 54, 56, 83, 221
Constantius Chlorus, Rom. keizer 34
contra-reformatie 264
convict 201
Coppenhole, Jan 232, 233
Corbulo 28
-, gracht van 28
Corioallum (=Heerlen) 31
cornecoten 187
Cornelis Engebrechtsz. 259
Cornelis Everaert 262
Coster Laurens Jansz., 263
Costeriana 263
Coutereel, Pieter 106
Crécy slag bij - 90
creesers 240
crematie 25
Crespy, vrede van - 240
Croy, heren van 223
Cruydeboek 263
Cuser, Willem 125
Daelhem 165, 166, 246
Dagobert 39, 40
Damesvrede 239
Damiate 116
Damme 206
darinc-delen 53, 187
David v. Bourgondië, bisschop v. Utrecht 141, 152, 162, 222, 230, 237
Delfland 117
Delfshaven 255
Delft 117, 120, 124, 193, 196, 253
Den Briel 124, 255
Denis, St. 53
depotvondsten 24
Der minnen loop 205
Der natueren bloeme 202, 206
Deventer 42, 44, 49, 54, 55, 59, 61, 129, 135-141, 162, 189, 194, 195, 203
Diederik van de Elzas, graaf v. Vlaanderen 81, 82
Diepenbeek 99
Diest 95
dinanderies 189
Dinant 55, 169, 172, 188, 189, 225, 227
dingplaatsen 47
dingplicht 48
dingtaal 48
Diocletianus, Rom. keizer 34
Dirk van Ahr, bisschop v. Utrecht 133
Dirk I, graaf v. Holland 62, 109
Dirk II, graaf v. Holland 109, 110
Dirk III, graaf v. Holland 64, 110, 111
Dirk IV, graaf v. Holland 111, 112
Dirk V, graaf v. Holland 112
Dirk VI, graaf v. Holland 113, 154
Dirk VII, graaf v. Holland, 68, 96, 115, 132, 154
Dodonaes 263
Doesburg 144
Doggersbank 20, 195
Dokkum 42, 155
Dom (v. Utrecht) 130, 208
Domburg 32, 33, 190
domein, tweeledig 50, 177
dominicanen 136
domkapittel (Luik) 66, 169
Domkapittel (Utrecht) 130, 131
domproost 136, 141
Donar 33
Donau 27
doopsgezinden 266
Doornik 30, 36, 40, 54, 55, 66, 166, 208, 213, 266
Doornik, bisdom 80
Dordrecht 96, 101, 112, 115, 116, 118, 120, 122, 124, 125, 127, 134, 151, 193, 196, 198, 253
Dorestad 38, 39, 52-57, 189
Dowaai 86, 190, 213, 223
Drente 20-26, 47, 129, 132, 139, 154, 242, 243
drieslagstelsel 50, 178, 179, 185
Drusus 27, 28
- dam 28
- gracht 27
Dufay 260
Duinen, klooster - 183
Duitsland 22, 35, 42, 45, 184, 188, 193, 203, 217, 220, 225, 243, 246, 258, 266
Duiveland 120
Duras 95
Durbuy 172, 173
Duvenvoorde, Willem v. 121-123
Dyon 208, 214
dijkbouw 114, 136, 155, 183
dijkgraaf 183
Eburonen 27
ecclesiën 139
Echternach 41, 42, 112
Eckehart 202
Edda's, Noorse 33
Edington, slag bij - 58
Eduard I, koning v. Engeland 87, 119
Eduard II, koning v. Engeland 121, 146
Eduard III, koning v. Engeland 90, 91, 103, 121, 124
Eduard IV, koning v. Engeland 226, 228
Eduard, hertog v. Gelre 146, 147, 148
Eemnes 135
Eems 27, 38
Eenae 63, 78, 171
Egbert, aartsb. v. Trier (z.v. Dirk II) 109, 110
Egbert van Brunswijk 153
Egbert II v. Brunswijk 153
Egmond klooster 42, 109-111, 113, 114, 123, 129, 183, 204, 208
Egmond Lamoraal, graaf v. 168
Egmondse Annalen 115
eigendomsverschuiving 185
eigenkerkenrecht 40
Elbe 20, 27
Elburg 144, 194
Elckerlijc 207
Eleonora van Engeland 146, 147
Eleutherius 40
Eligius, Sint 40
Elisabethsvloed, Sint 151, 187
Elisabeth van Görlitz, hertogin v. Luxemburg 107, 126, 174
Elslo 44, 58
Elst 33, 41
Elten, stift 129
Elzas 228
Emden 254
Emmerik 136
Emo 157
Engeland 20, 21, 24, 35, 53, 56, 58, 68, 71, 85, 89-91, 100, 102, 103, 111, 119, 120, 127, 131, 135, 147, 149, 184, 188-196, 213-216, 223, 227, 228, 235-239, 248, 250, 261, 266
Engelbert van der Mark, bisschop v. Luik 170
Engelbrecht II van Nassau 108, 259
enken 51, 178
Epen 100
Epegem 37
Erasmus 261, 264
Erembouds 81
Ermesinde v. Namen 172, 173
Esmoreit 206
essen 51, 178, 179
Everaert t'Serclaes 105
Everhardus, graaf 62
Ewald(en) 42
Exloo 24
Eyck Hubert van 257
Eyck Jan van 209, 257, 259
Faustus, Johannes 263
Ferdinand (br. v. Karrel v.) 239
Ferdinand van Aragon 235, 238
Ferrand v. Portugal 84
Fexhe, vrede van 170
Filips van Artevelde 93
Filips van Bourgondië, bisschop v. Utrecht 242, 258
Filips de Edele, graaf v. Namen 172
Filips van de Elzas, graaf v. Vlaanderen 82, 83
Filips de Goede 72, 105, 107, 127, 128, 140, 151, 161, 171-174, 217-226
Filips van Kleef 232, 233
Filips van Sint Pol, hertog v. Brabant 108, 216-218
Filips de Schone 162, 227, 231-237
Filips de Stoute, hertog v. Bourgondië 92, 93, 107, 149, 208, 213-215
Filips van Zwaben, keizer v. Duitsland 68, 97, 115
Filips II, koning v. Spanje 104, 238, 239, 247, 268
Filips II Augustus, koning v. Frankrijk 67, 68, 83, 84, 97, 146
Filips III, koning v. Frankrijk 100
Filips IV, koning van Frankrijk 70, 87, 88, 91, 119, 145
Filips VI, koning v. Frankrijk 90, 91, 103, 121
fiscus 45, 77, 165
Fivelgo 154, 155
Fläming 182
Flevomeer 118
Florence 192, 250
Floris, Frans 258
Floris I, graaf v. Holland 112
Floris II, graaf v. Holland 112
Floris III, graaf v. Holland 67, 113, 132
Floris IV, graaf v. Holland 116
Floris v, graaf v. Holland 117, 118, 134, 135, 144, 154, 159
Floris ende Blanche-

- floor 205
 Floris v. Egmond 241
 Floris Radewijnsz. 203
 Floris de Voogd 118
 Floris van Wevelinc-
 hoven, bisschop v.
 Utrecht 203
 Floris de Zwart 154
 Folcmar, bisschop v.
 Utrecht 63
 formariage 177
 forum Hadriani 32
 Franche-Comté 72,
 213, 231, 233, 236,
 246
 franciscanen 136
 Franekeradeel 157
 Frank van Borselen
 128
 Franken 30, 34, 36, 44,
 61, 62, 153
 Frankrijk 35-37, 45,
 71, 83, 102, 147, 148,
 173, 184, 188, 190,
 192, 203, 207, 214,
 216, 219, 220, 225,
 226, 231-236, 240,
 250, 257-260
 Frans I, koning v.
 Frankrijk 238, 239,
 244
 Frans van Brederode
 233, 234
 Frederik, graaf van
 Luikergouw 100
 Frederik I Barbarossa,
 keizer v. Duitsland
 66, 67, 113, 114, 130,
 132, 154, 169, 173
 Frederik II, keizer v.
 Duitsland 68, 69
 Frederik III, keizer v.
 Duitsland 161, 220,
 221, 228, 232
 Frederik van Baden,
 bisschop v. Utrecht
 237, 242
 Frederik van Blanken-
 heim, bisschop v.
 Utrecht 139, 140,
 160
 Frederik van Hekeren
 146
 Fresingen 135
 Freiburg 261
 Friese Zeelanden,
 zeven 153
 Friesland 26, 48-53,
 67, 125, 130, 136,
 140, 153-163, 176,
 177, 181-183, 186,
 189, 207, 220, 228,
 241, 246, 266
 Friezen 27, 28, 31, 32,
 38, 42, 44, 45
 Froben 261, 263
 Froissart 205
 Fugger 249, 250, 252
 Fulda, klooster - 53

 Gaasterland 241
 Galbert van Brugge
 81, 204
 Gallië 26, 27, 36, 37
 Galliërs 28, 29
 Gansfort, Wessel 260
 Gattinara 236, 245
 Gavere, slag bij - 221
 Geert Grote 203, 208
 Geertgen tot Sint-Jans
 259
 Geerttruid, gravin v.
 Holland 112
 Geerttruidenberg 96,
 101, 117
 Geervliet 113, 114
 Geheime Raad 245
 Gein, het 135
 Geldenhauer 265
 Gelderland 24, 60,
 142, 169
 Geldern 142, 164
 Gelre 67, 73, 96, 99,
 101, 103, 105, 106,
 115, 125, 132, 133,
 137, 141-145, 150-
 152, 164, 168, 192,
 214, 217, 227-231,
 234, 236, 237, 243-
 247
 -, tocht naar 214
 Gembloers 94, 96, 188
 Gemene Landsworff
 161
 generale synode 138
 Genève 267
 Gennep 168
 Gent 56, 58, 77-79, 86,
 88, 91-93, 113, 181,
 190, 213, 215, 221,
 227, 229, 230, 232,
 233, 240, 252
 Genua 89, 192
 George van Saksen
 163, 241
 Gerard van Brogne
 78, 80
 Gerard David 258
 Gerard Flamens 142,
 164
 Gerard van Velzen 119
 Gerberga (d. v. Hen-
 drik de Vogelaar) 61
 Gerberga (d. v. hertog
 Karel v. Loth.) 94
 gerechte van der schive
 227, 230
 Gerlach, Sint 167
 Germanen 25, 28, 29,
 34, 36, 54
 Germania 30
 - inferior 30
 - secunda 30
 Germanicus 28
 Germanië 30
 Germepi 61
 Gerrit van de
 Wateringen 124
 Gertrudis 40
 Gerulf, graaf der
 Friezen 59, 109
 gewannen 178
 gezworenen 170, 188,
 190
 Gideon 218
 gildedwang 197
 Giselbrecht, hertog v.
 Lotharingen 46, 61,
 62, 167
 Giselbrecht, graaf v.
 Loon 167
 Gloucester, Humphrey
 van 127, 128, 217
 Godebold, bisschop v.
 Utrecht 66, 131
 Godfried I van Leuven
 95
 Godfried II, hertog v.
 Brabant 95
 Godfried III, hertog v.
 Brabant 96
 Godfried I, hertog v.
 Neder-Lotharingen
 64
 Godfried met de Baard
 64, 111
 Godfried van Bouillon
 65
 Godfried met de Bult
 112
 Godfried, koning van
 Denemarken 56
 Godfried de Noorman
 (de Zeekoning) 58,
 109, 153
 godsoordeel 48
 goede Disendach 92
 Goedele, Sint, te
 Brussel 207
 goedendag 88
 Goldne Aue 182
 Goorecht 140, 155
 Gorcum 125, 242, 244,
 254
 Gossaert, Jan 258
 Gothelo I, hertog v.
 Neder-Lotharingen
 64
 Gouda 128, 148, 186,
 261
 gouwen 47
 Goye, huis van 130
 graaf 47
 Graafschap, de 143
 Granson, slag bij - 229
 Granvelle Nicolas
 Perrenot de 236
 Grave 149, 244
 's Gravenzande 117,
 193
 Gravensteen te Gent
 127
 Grebbeberg, slag bij -
 115, 132, 143
 Gregoriaanse bewe-
 ging 201
 Gregorius, paus 40
 Gregorius, abt te
 Utrecht 42
 Gregorius VII, paus 65
 Grevelingen 219
 grietman 157, 158, 162
 Grimaldi 120
 Grimbergen 95
 Groenendaal, klooster
 202
 Groenlo 144
 Groningen 26, 51, 132,
 133, 136, 139, 154,
 155, 157, 158, 160-
 163, 176, 182, 187,
 190, 207, 241-246
 Groninger Ommelan-
 den 43
 grootgrondbezit 50
 Groot-Privilege 229,
 230, 234
 Grote Pier 241
 Grote Raad 224, 234,
 245
 Grote Raad van
 Mechelen 245
 Grote Waard 117, 187
 Guinegate, slag bij -
 230
 Guldensporenslag 88,
 120
 Gulik 101, 103, 106,
 147, 151, 164, 168,
 236, 244
 -, (graaf) hertog van
 121, 147, 148
 Gutenberg, Johannes
 263
 Gwijde (bissch. v.
 Utrecht) 120, 135
 Gwijde, graaf van
 Vlaanderen (van
 Dampierre, van
 Namen) 86-88, 101,
 120, 145, 173
 Gijsbrecht van Amstel
 118, 119, 133, 134
 Gijsbrecht van Brede-
 rode, bisschop v.
 Utrecht 141
 Gijsbrecht van Bronk-
 horst 146

 Den Haag 125, 222,
 227, 229, 242, 261
 Haamstede 23
 haardstedentelling 184
 Haarlem 117, 193, 196,
 208, 234, 253, 258,
 259, 263, 266
 Hadewijch 202
 Hadrianus Junius 263
 hagastaldi (huisslaven)
 50
 Haithabu (Schleswig)
 52
 Hallstatt-cultuur 25
 Hamaland 39, 142
 Hamburg 182, 191,
 194, 196
 Hanburger cultuur 20
 handel, Friese 52 e.v.
 handelsnederzettingen
 55, 188 e.v.
 Hanze, Duitse - 128,
 149, 151, 195, 196,
 250, 254
 Hanze op Londen 86,
 92, 191
 Hanze der 17 steden 86
 Hanzestapel 196, 213,
 249
 Harald 57
 Hardbert, bisschop v.
 Utrecht 132, 155
 Harderwijk 144, 194
 haringbuizen 195, 255
 Harinxma thoe Sloten
 158
 Haroen-al-Rasjid 53
 Haspengouw (Hasba-
 nia) 47, 50, 94, 167,
 186
 Hausmacht 70, 71,
 104, 173
 Havelland 182
 Haydroits 171
 Heemskerk, heren
 van - 123
 heerban 47
 Heerwaarden 143,
 144, 146, 169, 189
 Heerlen (zie ook Corio-
 vallum) 31, 32, 166
 heervaaftplicht 156
 Hegius 260
 Heilo 41
 Heinsberg, heren van
 166
 Hekelingen 23
 Hekeren (en Bronk-
 horsten) 138,
 146-148
 Helinium 27
 Hendrik I, hertog v.
 Brabant 68, 96-99,
 115, 116, 144
 Hendrik II, hertog v.
 Brab. 69, 99, 166
 Hendrik III, hertog v.
 Brabant 99, 144
 Hendrik IV, hertog v.
 Brabant 99, 100
 Hendrik, hertog v.
 Lotharingen 62
 Hendrik II, keizer v.
 Duitsland 63, 64,
 110, 142
 Hendrik III, keizer 112
 Hendrik IV, keizer 65,
 79, 95, 131, 153, 165
 Hendrik v, keizer 65,
 66, 95, 155
 Hendrik VI, keizer
 67, 68
 Hendrik VII, graaf v.
 Luxemburg, keizer
 70, 103, 145, 173, 174
 Hendrik v, koning v.
 Engeland 127, 216
 Hendrik VI, koning v.
 Engeland 217
 Hendrik VII, koning v.
 Engeland 235
 Hendrik II, koning v.
 Frankrijk 240
 Hendrik VII, Rooms-
 Koning 69
 Hendrik VI, graaf v.
 Luxemburg 173
 Hendrik van Beieren,
 bisschop v. Utrecht
 242
 Hendrik de Blinde,
 graaf v. Namen 172,
 173
 Hendrik Eger van
 Calcar 203

- Hendrik van Dinant 169
 Hendrik van Gelre, bisschop v. Luik 144 164, 169
 Hendrik, hertog van Limburg 100
 Hendrik Raspe, Rooms-koning 69
 Hendrik van Veldeke 188, 205
 Hendrik de Vogelaar, koning v. Duitsland 46, 61, 62
 Hendrik van Zutphen 155
 Henegouwen 80, 87, 117, 120, 121, 124, 127, 169, 171-173, 178, 181, 185, 187, 217, 223, 232, 246, 247, 253
 Hercules magusanus 33
 Herentals 193
 Heriger v. Luik 201
 Herman, graaf v. Henegouwen 171
 Herman van Horn, bisschop v. Utrecht 67
 Herman van Woerden 118, 119, 133
 Herstal 44
 's-Hertogenbosch 95, 96, 98, 117, 166, 193, 207
 's-Hertogenrade 166
 Herulen 39
 Hettergouw 39, 142
 Heusden 96, 124, 186
 Hilversum-urnen 24
 Hittieten 25
 Hochstaden, graven van 166
 Höchstetter 250
 Hoei 55, 56, 169, 171, 188, 189, 207
 Hoeken 123, 125, 128, 140, 147, 220, 231, 233
 Hoeken en Kabeljauwen 124, 138
 Hof v. Holland 222
 Hoffmann, Melchior 266
 hofgerechten 48
 hofmeier 39
 Hofraad 245
 Hofstade 33
 Hohenstaufen 66 e.v.
 Hohorst, abdij - 129
 Holland 48, 50, 67, 68, 79, 87, 88, 96, 97, 99, 101, 103, 109, 112-128, 132-135, 137, 140, 143, 146, 147, 150, 154, 161, 167, 171, 172, 176, 177, 182, 183, 186, 192, 195, 196, 208, 219, 221-223, 227-234, 242, 246, 247, 253-255, 261, 266
 Hollerland 182
 Holtland 109, 182
 hommes de Lignage 176
 hommes de loi 176
 Honderdjarige Oorlog 71, 103, 121, 122, 145, 147, 213, 221
 Hondshoote 253
 Hongarije 71, 188, 232, 233
 hoofdelingen 158, 159, 161 162
 hoofdgeld 177
 hoofdmannenkamer 161
 hoogakkers 26
 hoogheemraadschap 117, 183
 Hoogwoud 117
 Hoorn 234
 horigen 153, 175-177, 185
 Horn 168
 Hubertus 40
 Hugonet 230
 huisindustrie 86
 Huizinga, J. 201, 246
 Hulst, Frans v. d. 267
 Humbercourt 230
 Humerki 154
 Hunebedbouwers 22, 23
 Hunen 22
 Hunger, bisschop v. Utrecht 57
 Hunnen 37
 Hunsingo 154, 155
 huslotha 157
 huwelijkspolitiek 145
 Ieper 86, 87, 91, 93, 190, 213, 252
 immuniteit 49, 61, 129, 175
 incunabelen 263
 Innocentius iv, paus 69
 inpolderingen 85, 183, 190, 256
 interdict 90
 Interregnum 70
 investituurstrijd 64 e.v. 80, 113, 131, 153, 156, 201
 Irmgard, erfdochter v. Limburg 101, 144
 Isabella van Castilië 235
 Isabella, vrouw v. Eduard iii 121
 Isendic 183
 Iserae portus 55
 Italië 238, 250, 252, 260, 261
 itinerarium Antonini 31
 Jaarmarktsbrief 251
 Jacoba van Beieren 107, 115, 126-128, 140, 171, 217, 218
 Jacob van Artevelde 91, 199
 Jacob van Maerlant 156, 202, 205, 206
 Jacques de Châtillon 87
 Jan i, hertog v. Brabant 100, 101
 Jan ii, hertog v. Brabant 102
 Jan iii, hertog v. Brabant 92, 102-106, 167, 174
 Jan iv, hertog v. Brabant 107, 108, 126-128, 218
 Jan i, graaf v. Holland 119, 120
 Jan, Sint, te 's-Hertogenbosch 207
 Jan van Amstel 120
 Jan van Arkel, bisschop v. Utrecht 137, 138, 170
 Jan i van Avesnes, graaf van Henegouwen 117
 Jan ii van Avesnes, graaf v. Holland, Zeeland en Henegouwen 70, 119, 120
 Jan de Bakker 265
 Jan van Beaumont 121
 Jan van Beieren 107, 108, 126-128, 140, 160, 161, 170, 171, 174, 215, 217
 Jan Beukelsz. 266
 Jan de Blinde, graaf v. Luxemburg 103, 173
 Jan van Blois 148
 Jan van Diest, bisschop v. Utrecht 137, 146
 Jan van Essen 265
 Jan van Glymes, heer v. Bergen-op-Zoom 234
 Jan van Heelu 101
 Jan van Heinsberg, bisschop v. Luik 171
 Jan van Kuik 119
 Jan Mathijsz. 266
 Jan van Montfoort 231, 233
 Jan van Namen 87, 173
 Jan van Nassau, elect v. Utrecht 118, 133, 134, 137, 144
 Jan van Renesse 119, 120, 134, 202
 Jan van Schaffelaar 231
 Jan van Scorel 259
 Jan van Touraine, dauphin 126
 Jan van Virneburg, bisschop v. Utrecht 138
 Jan zonder Genade, zie Jan van Beieren
 Jan Zonder Land 67, 68, 83, 116
 Jan Zonder Vrees 72, 107, 126, 171, 214-218
 Jan Ympijn 251
 Jancko Douwama 241
 Janus Secundus 261
 Jason 218
 Jeanne d'Arc 217, 219
 Jeroen Bosch 258
 Jeroen, Sint 58
 Jerusalem 65, 122
 joden 199, 250
 Jodocus Vijdt 258
 Johanna (de Waanzinnige) 235
 Johanna, gravin v. Vlaanderen 84, 116
 Johanna, hertogin v. Brabant 71, 104-106, 121, 124, 149, 174, 214
 Jonker Fransen-oorlog 233
 Josquin des Prez 260
 Judith, dochter v. Karel de Kale 77
 Julianus de Afvallige 34, 36
 Jupille 44
 Juw Juwina 159
 Kaas- en Broodvolk 234
 Kabeljauwen 123, 128, 140, 147, 221, 231
 Kamerijk 30, 36, 40, 62, 63, 66, 171, 190, 192, 200
 Kamerijk-Atrecht, bisdom 48
 Kamerijk, liga van 236
 Kamerijk, vrede van, zie Damesvrede
 Kampen 134, 138, 139, 194, 195, 254
 kanselier van Bourgondië 215, 222, 245
 kanunniken (kapittel) 49, 130, 136, 165, 170
 kapittel-generaal 138
 Karel iv, keizer v. Duitsland 105, 106, 174
 Karel v 73, 163, 235, 236, 238-242, 244-247, 254, 267, 268
 Karel vi, koning v. Frankrijk 93, 126, 149, 214-216
 Karel vii, koning v. Frankrijk 216, 217, 219
 Karel viii, koning v. Frankrijk 232
 Karel de Dikke, keizer 58
 Karel de Eenvoudige, koning v. West-Francië 46
 Karel van Egmond, hertog van Gelre 163, 230, 234, 236-238, 241-244
 Karel de Goede, graaf v. Vlaanderen 66, 81, 204
 Karel de Grote 42-45, 48, 53, 55-58, 156, 200, 205
 Karel de Kale 45, 47, 77
 Karel, hertog van Lotharingen 63, 94
 Karel van Mander 259
 Karel Martel 41, 44
 Karel de Stoute 72, 73, 152, 162, 220, 222-229, 232, 245, 255
 Karel van Valois 70
 Karel ende Elegast 205
 Karolingen 39, 44, 47
 Karolingische kapel te Aken 207
 Kassel 30, 80, 90, 112
 kasselrij 79, 82, 113
 kastelein (of burggraaf) 79, 82, 98, 113, 132, 133
 Katertol 135
 kathedrale scholen 49, 200
 Katwijk 57
 Kelten 25
 Kempen 24
 Kennemerland 109-111, 116
 Kennemer opstand 118, 133, 134
 Kerelslied 89
 kerkelijke gerechten 48, 136-137
 Kerkrade 166
 kerstening 35 e.v.
 Kessel 168
 kessen (of keuren) 17, 156
 Keulen 29, 31, 33, 36, 48, 53, 83, 95, 97, 99, 101, 111, 114, 144, 147, 148, 166, 168, 191, 193, 194, 200, 228
 Keulen, aartsbisschop van 97, 99-103
 keurmede 177
 keurrecht 81, 197
 keuters (katers) 181
 Klaarkamp 155
 klaring (op de Spoelderberg) 139
 klauwengang 180
 Kleef 101, 142, 147, 151, 164, 166, 168, 215, 217, 228, 236, 244
 kliphavens 197
 Kloosterrade 166
 kloostervazallen 49
 Koblenz 189
 koellersgezelschappen 255
 Koenraad, bisschop v. Utrecht 112, 131
 Koenraad iv, Rooms-Koning 69

- Koenraad III, keizer v. Duitsland 67, 95
 Koenraad, zoon v. Hendrik IV, Rooms-Koning 65
 Koenraad van Hochsteden (a.b.v. Keulen) 99, 166
 Koenraad de Rode, hertog v. Lotharingen 62
 koepelgraven 23
 Kokerulle 87
 Kolenwoud 35, 37, 94
 koningsboden (missi dominici) 48
 Konradijnen 142, 164
 Konstanz, concilie van 126
 Konstanz, liga van 228
 Kortenberg, charter van 102, 104
 -, Raad van 102
 Kortrijk 77, 88, 90, 102, 120, 134, 170, 173, 253
 kouters 51, 178
 Kremer, Gerhard (zie Mercator)
 Kromme Rijn 134
 Kroon-Vlaanderen 79
 Kruba 59
 Kruistocht Ie 65
 Kruistocht 3e 67, 114
 Kruistocht 4e 83
 Kuinre 159
 Kuyk, heren van 99, 130
 Kybele 33
 Laatabank 175
 Lalaing, Willem van 221, 231
 Lambertus 40, 165
 Lambrecht (graaf van Leuven) 63, 64, 94
 Lambrecht van Sint-Omaars 208
 Lambrecht de Vrieze 135
 Landen van Overmaze 104, 106, 107, 165, 166, 214, 217, 227
 Land van Luik 170
 Land van Rode 166
 Land van Vollenhove 129
 Land van Waas 110
 landbrief v. 1375 139
 landjuwelen 206, 262
 landrechten 24, 156
 landsheerlijke raad 123, 138, 215
 landvredebond 157
 langgraven 22
 Laon 57
 Laroche 172, 173
 Lateranen, 4e concilie van 84, 200
 Latijn 35, 204
 La Tène-cultuur 25
 Lebuinus 42
 Lebuinus-kerk te Deventer 44
 leenhoven 48
 Leeuwarden 162
 Leiden 28, 29, 109, 110, 113, 116, 124, 182, 193, 196, 253, 254, 266
 Leie 37
 Lek 140
 Leliaerts 87, 89
 Lemmer 241
 Leven van Sint-Servaas 205
 Le Quesnoy 124
 Leuven 94, 96, 98, 105, 106, 108, 193, 200, 233, 260, 261, 264
 Leuven, slag bij 59
 Liber Floridus 208
 Lichtenbergers 135, 138, 140
 Lidlum 160
 Lier 227
 ligisch vazal 79
 likedelers (of vitaliebroeders) 159
 Limburg 22, 30, 32, 37, 38, 40, 50, 58, 60, 65, 72, 95, 99-101, 104, 106-108, 164, 166, 175, 213, 214, 217, 246, 255
 Limburg, gebroeders van 257
 Limburg, naam van 100
 Linfars 148, 149
 Linnaeus 263
 Lippe 27, 38
 liten 176
 Liudger 43, 154
 Lobbes 200, 201
 Lobith 143
 locator 182
 Lodewijk II, koning v. Hongarije 240
 Lodewijk III, koning v. West-Francië 58
 Lodewijk XI, koning v. Frankrijk 162, 223, 225-230, 232
 Lodewijk van Beieren, keizer v. Duitsland 121-123, 145, 146
 Lodewijk van Bourbon, bisschop v. Luik 171, 231
 Lodewijk de Duitser, koning v. Oost-Francië 45
 Lodewijk III de Jonge, koning v. Oost-Francië 46
 Lodewijk IX de Heilige, koning v. Frankrijk 84, 85, 117
 Lodewijk het Kind, koning v. Oost-Francië 46
 Lodewijk, graaf van Loon 97, 115, 167
 Lodewijk van Male, graaf v. Vlaanderen 91-93, 103, 105, 106, 213
 Lodewijk van Nevers, graaf v. Vlaanderen 89, 90, 103, 213
 Lodewijk van Orléans 149, 150, 174, 215
 Lodewijk de Vrome, keizer 45, 49, 57
 Lof der Zotheid 262
 Loire 36
 Lokhorsten 138, 140
 Lommegouw 172
 Lombarden 199
 Londen 52, 189
 Longwy 173
 Loon 97, 99, 167-169
 Lotharingen (Lotharii regnum of Lotharische) 45, 46, 61, 62, 228, 229, 246
 Lotharius I, keizer 45, 57, 161, 220, 225
 Lotharius II, koning v. Lotharingen 45, 57, 225, 228
 Lotharius, keizer v. Duitsland 66, 95, 113, 154
 Lotharius, koning van West-Francië 78
 Louis, zoon v. Filips Augustus 68
 Louise van Savoye 239
 Loy de schaliedekker 266
 Lübeck 194, 197, 240
 Lucas van Leyden 259
 Lucca 250, 251
 Ludwigslied 58
 Luik 22, 41, 48, 49, 55, 56, 62, 63, 66, 100, 126, 138, 144, 165, 167-172, 188, 189, 192, 197, 200, 201, 207, 217, 225, 227, 231, 233, 244, 254, 255
 -, bisschop van 94, 95, 97, 99, 103, 112, 115
 Luther 261, 262, 264, 265
 Lutheranisme 264
 Luxemburg 60, 72, 101, 103, 106, 107, 172-174, 216, 217, 220, 244, 246
 Lyon, concilie van 69
 Lijmers (Leomerike) 47
 Maarten van Heemskerck 259
 Maarten van Rossum 242, 243
 Maas 27, 29, 31, 34, 58, 143, 165, 169, 255
 Maaseik 254
 Maasland 109, 111, 167, 254
 Maastricht 31, 33, 40, 49, 52, 55, 56, 68, 97, 99, 133, 164, 165, 188, 189, 207, 227, 246, 254
 -, verdrag van 105-107
 Machteld, hertogin v. Gelre 148
 Magister artium 200
 Magna Charta 102
 Magnus Intercursus 235
 Mainz 29, 53, 263
 Mal Saint Martin 170
 Malus Intercursus 235
 Manpad 120
 Margaretha (vr. v. Filips de Stoute) 92, 93, 106, 213-215
 Margaretha van Henegouwen, gravin v. Holland 115, 122-124
 Margaretha, (d. v. Jan III) 105
 Margaretha, gravin v. Vlaanderen 84
 Margaretha v. Savoye 231, 233, 235-237, 239, 242, 528
 Margaretha, (vr. v. Reinoud II v. Gelre) 145
 Margaretha van York, (vr. v. Karel de Stoute) 226, 232
 Maria van Bourgondië 228, 229, 231
 Maria van Hongarije (z. v. Karel v) landvoogdes 239, 262
 Maria (d. v. Karel v) 239
 Maria, (d. v. Reinoud II) v. Gelre 148
 Mariken van Nieuweghen 152, 207
 Mark 147, 215, 217, 244
 Mark, Willem van der, Momber v. Luik 231
 Markelerberg 130
 Marken 179
 Marne 26
 Marranen 250
 Martinus v. paus 126
 Maximiliaan v. Oostenrijk 162, 228, 230-239, 246, 249
 Mechelen 95, 99, 103-107, 193, 194, 207, 215, 223, 227, 232, 234, 235, 246, 255, 258, 263
 Medenblik 154
 Medici 199
 Meerssen 44, 45, 94, 166
 megalitische graven 24
 Meginhardus, graaf 62
 Melis Stoke, rijmkroniek van 119
 Memlinc, Hans 258
 memoriale Adalboldi 130
 memorie-tafels 209
 Menapiërs 27
 Menno Simonsz. 266
 Mercator (Gerhard Kremer) 263
 Merchant Adventurers 250
 Merowingen 36-40
 Merula 265
 Merwede 110, 111
 Mesolithicum 20
 Methingouw 173
 Metsijs, Quinten 258
 Metz 228
 Metz, bisschop van 112
 Mexico 252
 Michelsberger cultuur 23
 Middelburg 116, 120, 187, 190, 196, 198, 250
 Middelzee 183
 Milaan 250
 miniatuurkunst 208, 209, 257
 ministerialen (dienstmannen) 98, 114, 130, 132, 138, 176, 188
 Moderne Devotie 202, 203, 260, 265
 Moedergodin 33
 moerlemaai, grote 87
 Monster 32
 Monstrelet 217
 Montfoort 164, 168, 209
 Monthéry 225
 Montreuil 78
 Mook 143
 Moravië 71
 mort-gage 185
 Mühlberg, slag bij - 246
 Muiden 119, 237
 municipium 31
 Munster 43, 48, 60, 154, 266
 munt(en) 56, 135, 154, 165
 - atelier 188
 - van Dronrijp-type 53
 -, Friese 53, 54
 - recht 81
 - slag 149
 - ontwaarding 92, 184, 185, 256
 munters 188
 Murmellius 260
 Mürten, slag bij - 229
 mutatierechten 177, 185
 mystiek 202
 Nabalia 30
 Namen 27, 55, 56, 95, 99, 103, 172, 173, 176, 181, 185, 188, 213, 217, 223, 246, 247

- Nancy 229
 Nassau 101
 Naties 250
 Navolging van Christus 204
 Neanderthalers 20
 Neder-Hemert 112
 Nedersticht 130, 242
 Neeritter 168
 Nehalennia 32
 Neolithicum 20
 Nero 28
 Nervii 26
 Neuss 114, 162, 166, 228
 Neustrië 39
 Nevers 213, 215
 Nicopolis 214, 218, 221
 Nieuwpoort 82
 Niftarlake 62
 Noordwijk 58
 Noordzee 21, 195
 Noordzee-beschaving 38, 52
 Noormannen 43, 45, 46, 52 e.v., 77, 129, 130
 Noormannenleger 58
 Normandië 72, 78
 Notker, bisschop v. Luik 63, 169, 201
 Nu noch (klucht) 206
 Noyon 40
 Noyon-Doornik, bisdom 48
 Nijenbeek 147
 Nijmegen 28, 30, 32, 54, 55, 70, 142, 143, 147, 148, 150, 152, 207, 257, 265
 Nijvel 40, 96, 98, 188, 189
 Obrecht, Jacob 260
 Odiliënberg 57, 59, 129
 Oegstgeest 41
 Offer des Heren 262
 officiaal 137
 Okeghem 260
 Oldambt (of Goorecht) 155
 Oldenzaal 136
 olieverf 257
 Omaliën 22
 ommelandsvaart 194
 onafhankelijkheid, basis van de Nederlandse - 60
 Oostduitse kolonisatie 182
 Oosterbeek 96
 Oostergo 47, 129, 155, 159, 162
 Oostervant 172
 Oostzee 194, 196, 227, 250, 254
 oppidum Batavorum 30
 opstrek, recht van - 182
 opvaart (of formariage) 175
 Orchies 213, 223
 ordeldrager 48
 Orde van het Gulden Vlies 218, 219
 Orde van de Kousenband 219
 Order op de Buitening 253
 Orlando di Lasso 260
 Orthen 95, 96
 Osnabrück 48
 Otheë, slag bij - 171, 215
 Otto I, keizer v. Duitsland 62
 Otto II, keizer v. Duitsland 63, 109, 110
 Otto III, keizer v. Duitsland 63
 Otto IV, keizer v. Duitsland 68, 97, 115
 Otto, hertog van Neder-Lotharingen 64
 Otto I, graaf v. Gelre 96, 132, 143
 Otto II, graaf v. Gelre 69, 99, 133, 144
 Otto van Lippe, bisschop v. Utrecht 133, 155
 Ottoonse stelsel 63, 66, 129, 168
 Oude Caerte 165
 Oude Kerk te Amsterdam 208
 Oude Rijn 27, 29, 39, 41, 110, 111, 134
 Oudewater 128, 258
 Oudwijk 55, 130
 Over de bouw van het menselijk lichaam 263
 Over de troost der filosofie 201
 Overdracht v. 1364 138, 139
 Overijssel 246
 overkeuren 156
 Oversticht 130, 140
 Pacht 185
 pagi 30, 47
 Paleolithicum 20
 paltsen 44, 165
 Pannerden 28
 Parijs 53, 200, 203, 214-216, 219, 227, 261
 Parlement van Mechelen 227, 229
 Parma 252
 Patinir, Joachim 258
 Paulus, apostel 262
 Paulus, Julius 29
 peregrinatio 41
 Péronne 83, 225
 Pesse, boot van - 21
 Petri 35
 Petronilla, gravin v. Holland 113
 Petten 41
 Pevelenberg, slag bij - 88
 Peyt, Jacob 90
 Philibert van Savoye 235
 Picardië 250
 Pieters, abdij Sint, te Gent 77, 80, 190
 Pippijn I 40
 Pippijn II 39, 41, 42
 Pippijn III 44, 49, 178
 Pirenne 66, 217
 Plantijn 251
 Plato 201
 ploeg 22, 25, 51, 178
 Polanen 121
 Polen 53
 Pontus Heuterus 217
 Portugal 191, 192, 250
 portus 55
 Potosi 252
 Potter, Dirc - 205
 praefectus 59, 109, 130, 142
 Praetorium Agrippinae 29
 Pragmatieke Sanctie 247
 prehistorie 19 e.v.
 premonstratenzers 136, 155, 160, 181, 207
 Provinciale Staten 245, 247
 Putten (eiland) 23
 Quentovic 52, 54, 55, 57
 Quierzy, capitulaire van 47
 Raadkamer 215, 222, 227
 Raad van Financiën 245
 Raad van State 245
 Radbod, koning 39, 41, 42, 153
 Radbod, H., bisschop v. Utrecht 129, 204
 Radboud-stichting, R.K. 129
 Ratherius van Verona 201
 Ravestein 143, 244
 rechtspraak 47, 116, 130, 136, 157, 188, 267
 rederijkerskamer 206, 262
 Regensburg 221
 Reginar (=Reinier) Langhals 46, 61, 94, 167, 171, 172
 Reichsfürstenstand 67, 130, 145
 Reims 166, 173, 248
 Reimerswaal 248
 Reinier II, graaf in Henegouwen 46
 Reinier III, graaf in Henegouwen 62
 Reinier IV, graaf in Henegouwen 63
 Reinoud I, graaf v. Gelre 101, 144, 145, 164
 Reinoud II, hertog v. Gelre 137, 145-148
 Reinoud III, hertog v. Gelre 146, 148
 Reinoud IV, hertog v. Gelre 149, 150
 Rekenkamer te Rijssel 215, 222
 Renout van Montalbaen 205
 René II, hertog v. Lotharingen 229
 Renooi 144
 rente-leen 68, 82, 90
 renteverbod 185, 199
 Republiek 244, 262
 Rethel 213, 215
 Rhenen 135
 Ribemont, verdrag van - 46
 Ribuariërs 36-38
 Richard van Cornwallis, Rooms-koning 70
 Richard Leeuwenhart 67, 83
 Richard van Sint-Vannes 81
 Richildis, gravin v. Henegouwen 79, 80, 171
 rijengravelen 36
 rijksbisschoppen 130
 Rizzigouw 173
 Robert d'Artois 88, 103
 Robrecht van Béthune, graaf v. Vlaanderen 87, 88
 Robrecht de Fries, graaf v. Vlaanderen 80, 81, 112, 171
 Robrecht II, (van Jeruzalem) graaf v. Vlaanderen 81
 Robrecht van Kassel 90
 Roermond 57, 143, 147, 150, 164
 Rogier van der Weyden 257
 Roland de Lassus 260
 Rolduc 166, 207
 Rolin, Nicolaas 218, 222, 223, 257
 Roman van de Roos 206
 Romboutskerk te Mechelen 207
 Rome 243
 Romeinen 19
 Romeinse tijd 26 e.v.
 Rorik 57, 58
 Rotterdam 183, 196, 198, 233, 254, 255
 Rudolf van Diepholt, bisschop v. Utrecht 140, 141, 151
 Rudolf van Habsburg, keizer v. Duitsland 70, 101
 Ruhr 43
 ruitergeld 234
 Ruprecht van de Paltz, Rooms-koning 107
 Rusland 54
 Russen 254
 Rutger Flamens 142
 Ruusbroec 203
 Rijk van Nijmegen 144
 rijksdelingen 45
 Rijks-Vlaanderen 79
 Rijmbijbel 206
 Rijn 20, 26-28, 30, 31, 34, 36, 41, 52, 53, 58, 143, 165, 182, 189, 191, 194, 244
 Rijnland 110, 112, 113, 117, 129, 192, 193, 248
 Rijsburg 113
 Rijnstreek 254
 Rijssel 86, 213, 215, 223, 227, 229
 Rijke der H. Odilia 209
 Saalland 50, 185
 sacramentariërs 265
 Saksen 38, 43, 44, 61, 62, 153, 189
 Saliërs 36
 Salins 246
 Salland (Salon) 47, 129
 Samenspraken (Colloquia) 261
 Sandwich 52
 Saracenen 159
 Saucourt 58
 Savoye 228, 236
 Scandinavië 20, 24, 131, 188, 189, 240
 sceatta's 53
 Schagen, kaap 194
 Schelde 79, 232
 Schenck van Toutenburg 241, 244
 schepenen 48, 80, 96, 116, 131, 132, 169, 188
 Schiedam 255
 Schieland 117
 Schieringers en Vetkopers 158, 160
 Schlick, Caspar van 220
 Schmalkaldisch verbond 244
 scholen 49, 200, 260
 Schonen 195
 Schoonhoven 128
 schot 198
 Schoten 99
 schouten (centenarii) 47
 Schouwen (Scaldis) 23, 47
 Schwartzenberg thoe Hohenlandsberg 158
 seendgericht 136, 155
 seendrechten 156
 Seine 26, 36
 Selle 26
 Senlis 233

- Serclaes, heer van t' 108
 Servaas, kapittelkerk
 van Sint, te Maastricht
 165, 207
 Servatius 33, 40
 servicia 137
 Sicambren 36
 Siegfried, graaf in
 Luxemburg 173
 Sigismund, keizer v.
 Duitsland 105, 126,
 128, 150, 216, 217,
 220
 Sigismund van Tirol
 228
 Siger van Brabant 202
 Sigebert van Gem-
 bloers 201
 Simon de Mirabello 199
 Sint Omaar(s), 40, 77,
 79, 81, 83, 84, 190
 Sittard 166, 168
 slachtaand 178
 slaven 53
 Sleeswijk 194
 Sloten 241
 Sluis 89, 91
 Sluter, Claus 208
 Sneek 162
 Snellegem 40, 206
 Sonnius, Franciscus
 267
 Sont 239, 240
 Sonttol 197
 Sonttol-lijsten 254
 Spanje 36, 191, 238,
 239, 241
 Spieghel Historiae 206
 Spiennes 23
 spilleleer 122
 Spoederberg 130
 stadsraad 132, 134, 188
 stadsrecht 116, 135,
 159, 164, 188, 193
 standenstaat, Luikse
 170
 -, Utrechtse 137 e.v.
 -, Brabantse 104
 standenvergadering
 133, 138
 -, Brabantse 104
 -, Gelderse 150
 Standvoetbeker-cul-
 tuur 23
 stapeldwang 125, 161
 stapelrecht 120, 122,
 187, 196, 198
 Staten-Generaal 60,
 73, 165, 223, 226,
 229-232, 245, 247
 Staten van Brabant
 107, 214
 - van Gelre 150, 244
 - van Holland 223
 - van Overijssel 139
 Staten-vergadering
 135, 139
 statutum in favorem
 principum 69
 Stavelot-Malmédy 172
 Stavenisse 99
 Stavoren 54, 122, 125,
 129, 159, 160, 189
 steden 54
 steenkisten 22
 Steppes, slag bij - 97
 steurvangers 23
 Steyn, klooster 261
 stins (of borg) 158
 Stockholm 159
 straatdorpen 182
 strijdhamervolk 23
 subsidieverdragen
 71, 82
 successie-oorlog, Bra-
 bantse 92, 105, 124,
 194, 213
 -, Limburgse 101, 134,
 144, 164, 166, 173
 -, Loonse 68, 154, 167
 -, Luxemburgse 172,
 173
 Suidbert 42
 Susteren 46, 49, 129,
 207
 Taalgrens 35
 -, ontstaan van 37
 taalman 48
 Tabula Peutingeriana
 31, 32
 Tachtjarige oorlog
 35, 221
 Tacitus 29, 30
 Tanchelm 131
 Tapper, Ruard 267
 Tauler 202
 Teisterbant 62, 129,
 142
 Teilingen 128
 Tencteren 36
 Ter Does 183
 terpen 26, 38, 183
 terpenbescheving 52
 terra sigillata 32
 Terwaan 40, 48, 66,
 77, 80
 Tessel 61, 109, 154
 Teutoburgerwoud 28
 Texandri 27
 Theems 20
 Thomas a Kempis 204
 Thomas van Aquino
 199
 Thorn 129, 168
 Thüringen 182
 Thuringers 39
 Tiberius, Rom. keizer
 28
 Tiel 54, 55, 59, 96, 111,
 129, 136, 143, 144,
 146, 148, 189, 190
 Tienen 96, 98, 193
 tienden 178
 -, novale 179
 Titelmans, Petrus 267
 Tongeren 30, 31, 33,
 35, 37, 54, 55
 Tongeren, civitas der
 27
 Tongerlo 181
 Toul 228
 Toulouse 72
 Toxandrië 36, 167
 Toxandriërs 30
 Trajanus, Rom. keizer
 32
 Trechterbeker-cultuur
 22
 Trier 30, 46, 99, 109,
 172, 173, 228
 Troyes, verdrag van -
 216
 Truiden, Sint - 200
 Tubendic 183
 Tutor 29
 tweegevecht 81, 189
 Twente (Tuianti) 47,
 130
 Ukema, Focko 161
 Ukkel 94
 Umbalahe (Agridio-
 gen) 129
 Universiteiten 200
 Unruoch, graaf 62
 Upstalbeam, verbond
 van de 158
 -, wetten van de 158
 Utrecht 24, 27, 28, 38,
 39, 41, 42, 48, 89, 52,
 54, 55, 59, 61, 63, 65,
 66, 111-114, 118,
 120, 122, 125, 129,
 130-132, 135, 136,
 137-139, 141, 142,
 144, 146, 147, 153,
 154, 168, 169, 182,
 183, 189, 192, 194,
 197, 200, 203, 204,
 207, 208, 217, 221,
 222, 227, 228, 230,
 231, 233, 237, 242,
 243, 246
 Utrecht, bisschop van
 54, 110-113, 115, 129
 Utrecht, verdrag van
 197
 Utrechtse goederenlijst
 61, 109, 129
 Vaals 37
 Vaast, Sint - 40
 Valenciën 63, 78, 171,
 190
 Valkenburg 103, 148,
 166, 167
 Valkenburg (Z.H.)
 28, 29
 Van den vos Reynaerde
 206
 Van de Wateringen,
 heren 123
 Varus 28
 Vasco da Gama 251
 Vecht (Hollandse) 27,
 134
 Vechten 28
 veeteelt 21, 32
 Velsen 41
 Veluanus 265
 Veluwe (Felua) 47, 96,
 130, 142, 143, 146,
 194
 Venetië 89, 192, 236,
 248, 250, 251, 263
 Venlo 143, 164, 237,
 244, 247
 Verdun 44, 45, 56, 188,
 228
 verheffingsgeld 84
 Vermandois, graaf-
 schap 78, 82
 Vesalius 263
 Vespasianus, Rom.
 keizer 29
 vicus 31, 55
 Vier Leden, verga-
 dering der 213, 222
 vijfge 185
 Vikingtochten 54
 villa rustica 32
 villa urbana 32
 villes-neuves 181
 villici 98
 Vilvoorde 102
 visvangst 32, 195
 Vitellius 29
 Vlaams 37
 Vlaanderen 23, 37, 45, 50
 57, 58, 61, 63, 64, 67,
 71, 72, 77 e.v., 80,
 83-85, 88-91, 93, 95,
 98, 102, 103, 105-
 107, 112, 114-117,
 124, 134, 170-172,
 176-183, 185, 186,
 189, 190, 192-194,
 197, 205, 207, 208,
 213, 215, 219, 221,
 222, 223, 231-234,
 239, 246, 247, 253,
 255, 256, 267
 Vlaardingen 41, 64,
 111
 vluchtburchten 54
 Voes, Hendrik 265
 volksverhuizing 33,
 35 e.v., 51
 Vollenhove 141
 Voorburg 30, 32
 voorling 182
 Vredenburg 243
 Vroenhof, graafschap -
 165
 vronhoeven 50, 164,
 175, 177, 185
 Vrouwekerk, O. L., te
 Maastricht 165,
 206, 207
 vuursteenmijnen 23
 Waal 28, 29, 143, 169
 Waes, land van
 (Wasia) 47
 Walcheren (Walacria)
 47, 57, 110, 112, 115,
 117, 187, 190
 Waldger 62
 Wallonië 20, 23, 36, 37
 Walram, graaf van
 Limburg en Arlon
 100
 Walram IV van Lim-
 burg 101
 Walraven van Meurs,
 bisschop v. Utrecht
 140
 wargengus 52
 Warnen 39
 Warns 122, 159
 Warven 157
 Wassenaar, heren
 van - 121
 Wassenberg 142, 164
 Wastinsigen (vrijge-
 wijden) 177
 Waterland 154
 waterschap 117, 118,
 183
 waterstaatkundige
 werken 27, 161, 162,
 183
 Wazo, bisschop v.
 Luik 65
 weergeld 39, 48
 Weesp 237
 wegen, Romeinse
 31 e.v., 56
 Welfen en Staufen,
 strijd tussen - 67,
 68, 83, 97, 115, 133
 welgeborenen 176
 Welser 250
 Wenceslas, hertog v.
 Brabant 104, 106,
 147, 148, 174
 Wenen 233
 Wendische steden 197,
 220
 Wenzel, keizer v.
 Duitsland 174
 Werden 43, 53
 Werenfried 42
 West-Rozebeke, slag
 bij - 93
 Westergo 47, 129, 155,
 159
 Westers schisma 126
 Westfalen 99, 243,
 254, 266
 West-Vriesland 110-112,
 129, 154
 Wezer 38
 Widukind 44
 wierden 26
 wik 55
 Wilbrand, bisschop v.
 Utrecht 155
 Wilfried 41
 Willem I, graaf v.
 Holland 115, 116,
 117, 154
 Willem II, graaf (later
 Rooms Koning) 69,
 70, 99, 116, 117, 144
 Willem III, graaf v. Hol-
 land 89, 90, 121, 122,
 137, 145, 158, 159
 Willem IV, graaf v.
 Holland 121-123,
 125, 159, 160
 Willem V, graaf v.
 Holland 105, 123-
 125, 128
 Willem VI, graaf v.
 Holland 125, 126,
 140, 159, 205, 215,
 257
 Willem, bisschop v.
 Utrecht 65, 112
 Willem I, hertog v.
 Gelre 148, 149
 Willem Clito, graaf v.

- Vlaanderen 81
 Willem van Croy, heer v. Chièvres 234
 Willem van Dampierre 85
 Willem van Egmond 152
 Willem II van Gulik, hertog v. Gelre 244
 Willem de Veroveraar 80
 Willem I van Oranje, koning der Nederlanden 100
 Willibrord 41, 42, 49, 52, 55, 112
 Willibrordputten 41
 windbemaling 184
 Windesheim, congregatie van 203, 204
 windmolen 186
 Wisch 143
 wisselbrieven 251
 Witla 52, 54, 55, 57
 Witmarsum 266
 Witte van Haemstede 120
 Witte Kaproenen 93
 Wittewierum 157
 Woerden 233, 265
 woerden 32
 wolstapel 91, 103, 192, 196, 219
 Woeringen, slag bij 101, 145, 173
 Wolfert van Borselen 120, 231
 woners (of ruters) 158
 Worms 53, 66, 115, 131, 132, 169, 265
 Woudrichem 127
 Wüstungen 184
 wijbisschoppen 136
 Wijk bij Duurstede 52, 151
 Xanten 27, 30
 York 43, 53
 IJssel 38, 39, 51, 134, 143, 144, 195
 IJsselstreek 194
 IJselvallei 43
 IJsland 189
 IJsselmonde 112
 ijzertijd 20, 25
 Zaalkerkjes 207
 Zaanstreek 253
 Zaltbommel 143, 189
 Zandwijk 144, 146
 Zannekin 89
 Zeeland 71, 88, 114-117, 120-124, 126, 128, 161, 171, 172, 176, 181, 183, 186, 192, 195, 217, 223, 227, 229, 246-248, 255
 Zeeland-bewester-Schelde 79, 85, 89, 112, 114, 116, 117, 121
 Zeevang 154
 Zenne 37
 Zierikzee 120, 208
 Zoen van Delft 128
 Zoutleeuw 96
 Zuidergo (Stavoren) 155
 Zuiderzee 140, 144, 183, 255
 Zuid-Neder-Maasland 129
 Zusters des Gemeenen Levens 203
 Zutphen 142-144, 147, 151, 152, 194, 237, 243, 244, 246
 zwaardleen 122
 Zwaben 61, 153
 Zwadenburgerdam 67, 114
 Zwarte Dood 184
 Zwartewaal, slag bij - 124
 Zweden 54
 Zweder van Kuilenburg 140
 Zweder van Voorst 138
 Zwentibold 46, 54
 Zwin 38, 52, 92, 190
 Zwolle 134, 135, 138, 139, 194, 204, 260